

Univerzita Karlova v Praze
Filosofická fakulta
Ústav filosofie a religionistiky

Autoreferát disertační práce:

Hledání ztraceného původu s W. Benjaminem

Searching for the Lost Origin with W. Benjamin

Mgr. Marek Kettner

Školitel: doc. Martin Ritter, Ph.D.

Praha, 2024

Teze disertace

Disertační práce si klade za cíl předvést, jakým způsobem pracuje Walter Benjamin s tradičním filosofickým pojmem původu. Daný pojem se ukazuje být místem setkání platónské a židovské metafyziky v oblasti myšlení jednoho z nejosobitějších filosofů první poloviny dvacátého století. Otázka způsobu Benjaminovy práce s pojmem nás zajímá především proto, že se jedná o velmi kreativní, zároveň však precizní a systematicky promyšlené filosofické počínání, které ústí v značné obohacení obsahu zkoumaného pojmu; zde především, dle našeho názoru, do něj autor vkládá úzký vztah původu k dějinám. Benjaminovo počínání tak chápeme, v návaznosti např. na B. Hanssen, jako pokus o „překonání dualismu mezi historickou kontingencí a ahistorickými transcendentními idejemi“. Z tohoto hlediska se nám jeví nejen jako jedno z děl, jež výrazně ovlivnila moderní filosofii dějin, ale též jako možné východisko pro aktuální podrobnější úvahy o vztahu dějinného a nedějinného.

V první části práce jsou uvedeny základní momenty Benjaminovy koncepce pojmu původu. Některé z nich jasně pojetí tradičnímu, jiné se mu zdají zcela odporovat, a poslední skupinu tvoří ty, jež lze chápat jako jeho interpretaci či modifikaci. Důležitá je především otevřenost Benjaminovy koncepce pro reinterpretaci z perspektivy myšlení G. Deleuze. Benjamin navíc pracuje vždy s multiplicitou původů, podobně jako s multiplicitou dějinných epoch.

Hlavní teze práce jsou proto následující: Zaprvé je Benjaminovo chápání uměleckých děl i dějin jako takových založeno na představě diskontinuitní, neredukovatelné mnohosti, v níž se znázorňuje jednota jakožto tajemství. Mnohost nelze v myšlení překročit. Benjamin pracuje jak s neredukovatelnou mnohostí původů uměleckých žánrů, tak implicitně s mnohostí původů dějinných epoch. K původu neodkazuje jediné dílo, nýbrž vždy mnohost děl. Myšlení vychází vždy již od mnohosti. Stejně tak zde nikdy není původ, nýbrž *původy*. Zadruhé je třeba nahradit pojem monády v Benjaminově koncepci pojmem virtuality a určit původy, nakolik se vztahují k dějinám a obsahují je v sobě, jako virtuální útvary, jež se aktualizují v konkrétních dějinných epochách. Tím se překoná představa duality možnosti a skutečnosti, již je Benjaminova koncepce kvůli užití pojmu monády zatížena, a historické dění se ukáže jako

tvořivý proces v silném smyslu. Myšlenka virtuální se navíc rozvíjí dosud nepřilíš probádaným způsobem právě tehdy, spojí-li se s představou dějin jako diskontinuální mnohosti původů. Každá epocha se pak rozvíjí takříkajíc z vlastního virtuálního pra-listu.

Metoda a hlavní témata

Poté, co jsme ustavili základní souvislosti Benjaminovy koncepce s Deleuzovou, začali jsme se podrobněji věnovat klíčovým momentům textu Předmluvy. Prvním z nich je rozlišení tří základních úrovní a tří odpovídajících linií výkladu, jež lze v pojednání nalézt. Jde o úroveň fenoménů, pojmů a idejí. Jaké vztahy mezi nimi autor klade a jakou úlohu každé z nich přisuzuje? V práci jsme zmínili, že úlohou původu je zachraňovat fenomény. To jim však není dáno činit přímo. Brání jí v tom Platónský chórismos, jenž mezi zachráncem a zachráněným tkví. Jeho překlenutí je úkolem pojmů, jež jsou schopny fenomény dělit, uchopovat jejich elementy a následně jejich vzájemnou konfigurací umožnit, aby se předvedla sama idea. Nejen fenomény, ale i pojmy se tedy podstatně liší od idejí. Jakožto výkony rozlišující a uchopující schopnosti rozumu závisejí na fenoménech, jelikož je pojmají na základě jejich společných rysů. Pokud by je fenomény rozumu neukázaly, pojmy by se neustavily. Naopak původy nelze z fenoménů nijak odvodit. Pojmy pak pod sebou fenomény podržují jako jednotliviny, zatímco ideje jim v sobě poskytují již zmíněnou totálnost. Zde se dle našeho názoru ukazuje důležitost pojetí idejí jako v silném slova smyslu jsoucích. Nelze tak ideje po vzoru některých interpretů redukovat na momenty myšlení a tvrdit, že nemají „vlastní ontologickou konsistenci“ a jedná se tedy pouze o úhly pohledu, odrážející uspořádání věcí samých. V benjaminovské interpretační práci je dále možné spatřit jistý destruktivní prvek; pojmy nejen „násilně“ rozkládají jednotné fenomény na prvky, ale také je díky tomu „vytrhávají“ z jejich původních vztahů a vkládají do souvislostí nových, těch, v nichž se má právě předvést původ. Takovouto doslova „destruktivní pedanterii“ lze dle Benjaminova připustit jen díky tomu, že umožňuje fenoménům zbavit se „falešné jednoty“, aby získaly podíl na „pravé jednotě pravdy“ (aby byla díky nim předvedena idea). Fenomén se tak jeví jako východisko, pojem jako nástroj a

idea jako dokonalé završení. Tyto komplexní vztahy jsme se pokusili precizně osvětlit.

V hlavní části práce se věnujeme vztahu idejí/původů a dějin, jehož založení a rozvinutí jsme uvedli jako z našeho pohledu největší Benjaminův přínos. Beatrice Hanssen například nazývá Předmluvu snahou o „historizaci ontologie“ a za klíčový uvádí pojem původu. Idea sama dějiny nemá, ale jakožto původ je pro Benjaminův historickou kategorií, vztaženou k faktickému dění, vznikání a zanikání fenoménů. Nelze ovšem chápat původ fenoménů jako jejich vznik, jako kauzálního činitele, či kauzálně vázanou řadu událostí. Původ se naopak dle autora všemu vznikání a zanikání vymyká, nachází se mimo dění, mimo empirické dějiny, avšak zároveň je strhává do svého rytmu jako „vír“. Původ tedy nelze vnímat jako časově určený moment či období, jež dalo vzniknout určitým dějinným fenoménům a od něž se čím dál více vzdalují. Naopak, původ působí neustále, zůstává „ve středu“ dění, dějinný proces je mu stále stejně „blízký“. Jakožto takto působící se musí původ dle Benjaminův ovšem také moci vykázt ve své pravosti. Musí se předvést ve světě faktů. Tím autor ruší striktní oddělení oblastí „podstatného/ideálního“ a „faktického“. Filosof nemůže ve smyslu hegelovského „tím hůře pro fakta“ směřovat k pouhému ukázání podstatných souvislostí bez ohledu na otázku jejich dějinného zformování. Idea pak není plně předvedena, dokud „nespočívá v totálnosti svých dějin“, čímž se chce přeneseně říci: dokud se v dějinách neuskuteční všechny fenomény, které jsou k ní jakožto k původu vztaženy. Mezi takovýmto množstvím fenoménů se vyskytnou i „vývojové excesy“ a „nejodlehlejší extrém“, a i je musí idea smysluplně interpretovat. K ideji tak nevede cesta skrze platónský odvrát od historického dění fenoménů, nýbrž skrze „pozření jejich dějin“, při němž historická perspektiva „nezná principiálně žádné meze“. Úkolem filosofa tak je předvést absolutno v pomíjivém, v dějinách. Začíná pak již zmíněným pohroužením do (dějinně podmíněných) fenoménů; takovýto postup je legitimní právě díky výše zmíněné nutné pravosti jejich původu. Z uvedeného však také vyplývá, že tématem takovéto práce nemůže být jakákoliv idea; je třeba zvolit takovou oblast, jejíž fenomény lze uchopit v celku jejich dějin. Proto si též Benjamin příznačně za vlastní téma vybírá německou barokní truchlohru; její původ je již možné vykázt. Zde se nám pak jasně ukazuje rozdíl mezi pojmy

vzniku a původu; vznik lze totiž určit téměř okamžitě po objevení prvních fenoménů. Původ lze konfigurovat až po vyvstání toho zcela pozdního.

První část práce podrobněji vysvětluje základní Benjaminova východiska v otázce zkoumání původu pomocí dějinných fenoménů a poté vymezí jeho přístup v kontrastu k ostatním dobovým metodám historického zkoumání, konkrétně vůči historismu, historicismu, teorii modelů a hermeneutice. Toto usouvztažení Benjaminova s jeho „konkurenty“ má za cíl doplnit stávající česky psanou literaturu o Benjaminovi, která se zaměřuje především na výklad jeho vlastních textů a stopování vývoje jeho myšlení napříč časem. Zároveň se díky tomu ukáže, v čem Benjamin spatřoval nedostatky tehdejších interpretací dějin a co měl jeho přístup k dějinám založený na pojmu původu přinést navíc. Druhý hlavní oddíl využije předchozího výkladu a přistoupí k detailnímu rozboru kriticko-poznávací předmluvy ke knize o barokní truchlohře, jež se bez přípravy jeví zpravidla jako příliš nesrozumitelná. Avšak připravený čtenář v ní bude moci rozeznat poměrně jasnou strukturu a navíc sledovat, jakým způsobem se v ní opakovaně variuje figura vzájemné provázanosti jedinečnosti a opakování, mnohosti a jednoty, akutální a virtuální, dějinných útvarů a původu, resp. původů a pravdy. Tato figura bude sloužit jako hlavní interpretační klíč k celé předmluvě.

V disertační jsme předvedli že Benjamin pracuje s pojmem původu koherentním způsobem a dokáže podržet platnost, smysluplnost a vzájemný vztah obou „pólů“, jichž se dotýká jeho myšlení: metafyzického a „faktického“. V tomto smyslu tak tendujeme spíše k „syntetické“ interpretaci, než k umírňujícím tendencím, jako je například Rochlitzovo uvedení pravdy jakožto horizontu smyslu či Petitdemangeovo uchopení idejí jako pouhých „způsobů náhledu“. Napětí mezi metafyzickým a faktickým pak nejvíce vyjde najevo v otázce vztahu původu a dějin. Zde vezmeme vážně tvrzení o záchraně fenoménů a na „tvrdá“ dějinná fakta budeme pohlížet jako na nezavršená, jako stále vznášející nárok na svou objektivní interpretaci, dokud nejsou filosofickou prací pozvednuta do oblasti idejí; zároveň ideje podobným způsobem vyžadují provedení takovéto interpretace, jelikož bez ní nedojde k jejich skutečnému předvedení v dějinách. Tím Benjaminova metafyzická teorie vede myslitele k pravému opaku platónského setrvávání u nebe nadčasových idejí; zde se naopak filosof kvůli ní ponořuje co nejhlouběji do dějinného. Ovšem nikoliv, aby u něj

pouze prodlel, nýbrž aby se jej co nejušilovněji snažil konfigurovat, a tak mu dát onu totálnost, již se fenoménům dostane jedině v ideji. Metafyzické žádá sestup do dějin, které zase vznáší nárok na záchranu v metafyzickém. Filozof se tak nemůže „zastavit“ ani v jedné oblasti; tato tenze naopak iniciuje specificky filozofický myšlenkový pohyb. Snažili jsme se ukázat, že Benjaminovým cílem je skutečné předvedení absolutního v dějinném, syntéza dvou cizích a zcela nesourodých oblastí, nikoliv vysvětlení jednoho pomocí druhého a vice versa. V tomto nároku se nám zdá spočívat autorova výjimečnost.

Publikační, akademická a pedagogická činnost

Vedení kurzů:

Courses:

2023/2024

Philosophy and Catastrophe: Accelerationism

Position: Main lecturer

2022/2023

The Text of Philosophy as a Philosophical Problem

Position: Assistant of prof. Miroslav Petříček, Dr.

Philosophy and Catastrophe

Position: Main lecturer

21/2022

Philosophical Text as Problem

Position: Assistant of prof. Miroslav Petříček, Dr.

Shocking Films: Modern Human Experience *in nuce* I

Position: Main lecturer

Borderline Topics in Philosophy

Position: Assistant of prof. Miroslav Petříček, Dr.

Shocking Films: Modern Human Experience *in nuce* II

Position: Main lecturer

2020/21

Golden Sixties II: Contemporary Philosophy

Position: Assistant of prof. Miroslav Petříček, Dr.

Paris, the Capital of Modernity:

Position: Main lecturer

Golden Sixties II: Contemporary Philosophy II

Position: Assistant of prof. Miroslav Petříček, Dr.

Publikace

Kettner, M., *A Lightning Flash on the Sky of Memory: Walter Benjamin's Late Theory of History*, in: Marková, A., Kuznetcova, M. (eds.), *Memory of Central and Eastern Europe: Past Traumas, Present Challenges, Future Horizons*, Karolinum, Praha 2023, p. 165-178.

Kettner, M., *Adorno's Dash: Dialectics of the Inconspicuous*, in: META vol. XV no. 1 (June 2023), p. 119-143.

Kettner, M., *Dějiny napsané na zed': k Benjaminovu pojmu aktuality [History Written on a Wall: On Benjamin's Concept of Actuality]*, Reflexe no. 63, p. 49-73.

Kettner, M., *Second Precarity: Adorno and the Dialectics of Self-preservation*, in: Raševová, S. (ed.), *On the Shores of Civility*, Vortext, Prešov 2022, p. 39-60.

Kettner, M., *Nevyčerpat revoluci v jediném okamžiku: Benjaminův Surrealismus [To Not Exhaust Revolution in a Single Moment: Benjamin's Surrealism]*, Filosofický časopis no. 2/2022, s. 233-247.

Reviews:

Kettner, M., *Vojtěch Kolman, Noc, v níž se pořádají medvědí hony na zajíce [Vojtěch Kolman: The Night in which One Bera-hunts Rabbits]*, Reflexe no. 61 (2021), s. 153-156.

Kettner, M., *Pokrok čili ustavičný odpor vůči regresi: Adornův Pokrok [Progress as a Constant Resistance to Regress: Adorno's Progress]*, Reflexe no. 60 (2021), s. 131-133.

Czech Translations:

Monographs:

Adorno, T., W., *Noten zur Literatur I [Poznámky k literatuře I]*, transl. Dyčková, A., Kettner, M., Karolinum, Prague 2024 (will be published in spring).

Arendt, H., Benjamin, W., *Pearl Hunting [Lovení perel]*, transl. Kettner, M., Hermann & synové, Prague 2023.

Articles:

Sommer, M., N., *Utopie und Negativität: Adornos negative Dialektik als Paradigma utopischen Denkens*, transl. Kettner, M., in: *Analogon* č. 97 (2022), p. 83-91.

Nussbaum, C., *Professor of Parody: The Hip Defeatism of Judith Butler*, transl. Kettner, M., in: *Reflexe* č. 62 (2022), p. 113-134.

Adorno, T., W., *Fortschritt*, transl. Kettner, M., in: *Reflexe* č. 60 (2021), p. 123-130.

Granty

Co-researcher: Grant at Charles University in Prague: *What is Literary Realism? Georg Lukács and his Critique by Theodor Adorno*

Co-researcher: Grant at Charles University in Prague:
How to Liberate Words: Adorno's Philosophy of Language

Co-researcher: Grant at Charles University in Prague:
Pain in Aristotle and Hippocrates